

Od Redakcji

W dziesiątym roku istnienia „Rocznika Historii Prasy Polskiej”

Przed dziesięcioma laty do rąk Czytelników trafił pierwszy, podwójny numer „Rocznika Historii Prasy Polskiej”, nowego czasopisma naukowego poświęconego głównie historii polskiej prasy, ale także wiedzy o prasie współczesnej. Zrodziło się ono — jak swego czasu pisaliśmy — z inicjatywy środowiska prasoznawców (a może szerzej — medioznawców) i bibliotekoznawców krakowskich¹, do których przez następne lata dołączali autorzy starszego i młodszego pokolenia, zainteresowani badaniami komunikowania masowego, owocnie nad ich rozwojem pracujących.

Przypomnieć wypadnie, że realne wymiary powstałemu pomysłowi nadały dwie osoby, mające za sobą wieloletnie doświadczenia edytorskie i redakcyjne, a mianowicie prof. zw. dr hab. Stanisław Grzeszczuk, związany z Uniwersytetem Jagiellońskim, oraz piszący te słowa, będący wówczas przewodniczącym Komisji Prasoznawczej Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk, reprezentujący środowisko Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Stanisław Grzeszczuk swe zainteresowania badawcze skupił na prasie XVIII wieku, zaś Jerzy Jarowiecki zajmował się głównie prasą krakowską i lwowską XIX i XX wieku, szczególnie zaś prasą lat wojny i okupacji (1939–1945).

Powołanie czasopisma naukowego o takim charakterze wywołane zostało z przyczyn uzasadnionych — likwidowano lub upadały z przyczyn finansowych czasopisma medioznawcze, czego przykładem stała się likwidacja jedyne go w swoim rodzaju — nie tylko w Polsce — perio-

---

¹ J. Jarowiecki, *Od Redakcji. Pięć lat istnienia „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, RHPP t. VI, 2003 z. 1 (11), s. 3–7. Recenzje pisma zob. B. Pietrzyk, „Zeszyty Prasoznawcze” 1999 nr 1/2, s. 223–226; 1999, nr 3/4, s. 183–185; 2000, nr 1/2, s. 239–241, nr 3/4, s. 187–189; 2001, nr 3/4, s. 196–198.

dyku, jakim był „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”. W 1993 roku Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie zaniechał wydawania tego znakomicie redagowanego kwartalnika, o którego likwidacji przesądziły nie tylko ograniczone dotacje Komitetu Badań Naukowych, ale też przyczyny pozamerytoryczne. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” (powołany w 1977 roku) stanowił kontynuację powstałego w 1962 roku „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, na łamach którego prezentowano wyniki badań historycznoprasowych, powstające głównie w Pracowni Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku IBL PAN, autorstwa członków Komisji Historii Prasy przy Komitecie Nauk Historycznych PAN w Warszawie oraz z różnych ośrodków badawczych w kraju, m.in. Warszawy, Krakowa, Gdańska, Kielc, Katowic, Poznania, Torunia. Redaktorem naczelnym „Kwartalnika” był prof. dr hab. Jerzy Myśliński. Likwidacja tego czasopisma, a później „Zeszytów Telewizyjnych” i „Prasy Polskiej” zobligowała krakowskich medioznawców do utworzenia i wydawania „Rocznika Historii Prasy Polskiej”.

Warto w tym miejscu zacytować fragment wypowiedzi Jerzego Myślińskiego, który wyrażał uznanie dla Komisji Prasoznawczej i jej przewodniczącego za to, „że doprowadził do reaktywowania czasopisma naukowego, poświęconego dziejom prasy polskiej i innych środków komunikowania masowego. W krótkim czasie pozyskał dla tej inicjatywy poważnych sponsorów oraz reprezentatywnych badaczy z całego kraju, zajmujących się omawianą problematyką. Znakomicie się złożyło, że czasopismo ukazywać się będzie w Krakowie, który jest kolebką polskich badań prasoznawczych; dobrze, że trzon redakcji stanowią uczeni krakowscy, tak licznie zajmujący się przeszłością polskiej prasy. Oni chyba najlepiej zrozumieli, jak wielką rolę odgrywała prasa polska, a potem media elektroniczne w dziejach naszego narodu. Rola to nader specyficzna, pełniona w dobre walki o utrzymanie niepodległości, a potem w epoce zmagania o niepodległość, wreszcie w ostatnim półwieczu, w sytuacji ograniczonej suwerenności”².

Z perspektywy minionego czasu przypomnijmy, że w dniu 24 września 1997 roku na posiedzeniu Prezydium Oddziału PAN w Krakowie wyrażono zgodę na wydawanie przez Komisję Prasoznawczą periodyku według koncepcji inicjatorów (tzn. początkowo 2 zeszyty rocznie, a docelowo — przekształcenie czasopisma w kwartalnik). Jednocześnie

---

² J. Myśliński, *Od „Rocznika Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” do „Rocznika Historii Prasy Polskiej”*, RHPP t. I, 1998, z. 1–2, s. 5–8.

zaakceptowano propozycję Komisji Prasoznawczej dotyczącą składu Kolegium redakcyjnego. tworzyli go początkowo: prof. dr hab. Mieczysław Adamczyk — znany historyk dziejów XIX i XX wieku oraz prasy, redaktor Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach; prof. zw. dr hab. Wiesław Bieńkowski — wybitny bibliograf historii polskiej, związany z Zakładem Dokumentacji Instytutu Historii PAN, prasoznawca, współpracujący z Katedrą Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ; dr Sylwester Dziki — wybitny bibliograf i prasoznawca, związany z Ośrodkiem Badań Prasoznawczych w Krakowie (najpierw RSW „Prasa-Książka-Ruch”, a następnie Uniwersytetu Jagiellońskiego); prof. zw. dr hab. Stanisław Grzeszczuk — znawca literatury staropolskiej, edytor i redaktor periodyków, kierownik najpierw Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, a następnie Katedry Edytorstwa i Nauk Pomocniczych UJ, związany też etatowo z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego; prof. zw. dr hab. Jerzy Jarowiecki — redaktor naczelny, przewodniczący Komisji Prasoznawczej PAN, kierownik Katedry Czasopiśmiennictwa i Kultury Literackiej oraz dyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Akademii Pedagogicznej w Krakowie; prof. dr hab. Jerzy Myśliński — wybitny teoretyk historyk prasy XIX i XX wieku, związany z Instytutem Badań Literackich PAN, wieloletni redaktor naczelny „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej” i kierownik Pracowni Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku IBL; prof. zw. dr hab. Andrzej Notkowski — historyk dziejów nowożytnych Polski i prasy polskiej, związany z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Akademii Pedagogicznej w Krakowie (wcześniej z IBL PAN); dr hab. Krzysztof Woźniakowski, prof. AP w Krakowie — sekretarz redakcji, sekretarz naukowy Komisji Prasoznawczej PAN, kierownik Katedry Czasopiśmiennictwa i Kultury Literackiej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej AP (przejął ją po prof. J. Jarowieckim).

W okresie kadencji Kolegium redakcyjnego zmarli profesorowie Wiesław Bieńkowski oraz Stanisław Grzeszczuk. Wakujące miejsca w Kolegium zajęli: prof. dr hab. Tomasz Mielczarek z Akademii Świętokrzyskiej, historyk prasy, medioznawca, dyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa AŚ w Kielcach (od 2001 roku); prof. dr hab. Irena Socha — autorka licznych książek i artykułów o czasopiśmiennictwie, dyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego (od 2000 roku); prof. dr hab. Danuta Hombek, znawczyni książki i prasy XVIII wieku z Katedry Edytorstwa

i Nauk Pomocniczych Instytutu Polonistyki UJ (od 2001 roku). Od 2003 roku do Kolegium Redakcyjnego zaproszono prof. dra hab. Andrzeja Jaeschke, dyrektora Instytutu Nauk Politycznych Akademii Pedagogicznej w Krakowie oraz dr hab. prof. AP Halinę Kosętkę, dyrektora Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej.

Po obchodach 35-lecia działalności Komisji Prasoznawczej, 14 marca 2007 roku nastąpiły zmiany w kierownictwie Komisji Prasoznawczej. Po rezygnacji dotychczasowego, wieloletniego przewodniczącego funkcję tę powierzono prof. drowi hab. Krzysztofowi Woźniakowskiemu (Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej). Nowy Zarząd Komisji zmodyfikował dotychczasowe kierownictwo „Rocznika Historii Prasy Polskiej”, powołując Radę Programową czasopisma oraz oddzielne Kolegium Redakcyjne. W skład Rady Programowej Prezydium Oddziału PAN w Krakowie powołani zostali: prof. dr hab. Mieczysław Adamczyk (Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach), dr Sylwester Dziki (dawn. Ośrodek Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego), prof. dr hab. Andrzej Jaeschke oraz prof. dr hab. Halina Kosętka (Akademia Pedagogiczna w Krakowie), prof. dr hab. Tomasz Mielczarek (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach), prof. dr hab. Jerzy Myśliński (Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie), prof. dr hab. Irena Socha (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Kolegium Redakcyjne tworzą: prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki (Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu) — redaktor naczelny, prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) — sekretarz redakcji, prof. dr hab. Grażyna Wrona (AP, sekretarz naukowy Komisji Prasoznawczej).

Celem pełnego zobrazowania zawartości „Rocznika Historii Prasy Polskiej” przypomnijmy charakterystykę pierwszych pięciu tomów³.

W latach 1998–2002 ukazało się dziesięć zeszytów (w 1998 podwójny tom — z. 1 i 2). Łącznie wydrukowano 2688 stron, tj. 154,3 arkusza wydawniczego, 185 arkuszy drukarskich. Opublikowano prace blisko 50 autorów: 55 rozpraw i artykułów, 55 recenzji, 25 sprawozdań, 12 tekstów w dziale „Materiały i miscellanea”, 8 nekrologów. Najwięcej uwagi poświęcono dziejom prasy w latach 1918–1939 (17 artykułów, 3 materiały, 11 recenzji), kolejne miejsce zajęła tematyka prasy oficjalnej i konspiracyjnej w latach 1939–1945 (8 artykułów, 6 recenzji). Prasie okresu PRL poświęcono łącznie 8 tekstów w dziale „Artykuły i rozpra-

---

³ J. Jarowiecki, *Od Redakcji. Pięć lat...*, RHPP VI, 2003, z. 1 (11), s. 5–6.

wy" oraz 3 w dziale „Materiały i miscellanea”, zrecenzowano 11 książek. Skromnie ilościowo przedstawiają się publikacje traktujące dzieje prasy do 1864 roku (3 artykuły, 5 recenzji) oraz dotyczące transformacji mediów po 1989 roku (3 artykuły i 7 recenzji).

W gronie około 50 autorów najczęściej artykuły i rozprawy wyszły spod pióra Krzysztofa Woźniakowskiego (4), Tomasza Mielczarka (4), Jerzego Jarowieckiego (3), po 2 artykuły opublikowali Sylwester Dziki i Jerzy Myśliński. Autorami recenzji byli najczęściej Jerzy Jarowiecki (10), Jerzy Myśliński (5), po cztery recenzje zgłosili Tomasz Mielczarek, Andrzej Notkowski, Władysław Kolasa, Michał Grzeszczuk, Michał Rogosz.

Pisano m.in. o prasie polityczno-informacyjnej, czasopismach kulturalno-społecznych, kobiecych, religijnych, popularnonaukowych i naukowych, prasie gadzinowej i konspiracyjnej w latach 1939–1945, czasopismach młodzieżowych, prasoznawczych, o zmianach na rynku mediów w Polsce po 1989 roku, prasie lokalnej, Konzernach prasowych, ekonomice mediów. Dość regularnie zamieszczano bibliografię publikacji o mediach, rejestrującą dorobek w tej dziedzinie, kompletnie opracowaną przez Władysława Marka Kolasę.

Oddając w ręce Czytelników podwójny numer „Rocznika Historii Prasy Polskiej” za rok 2008, wchodzimy w kolejne lata wydawnicze z przekonaniem, że staną się równie owocne, a czasopismo poszerzy krąg potencjalnych odbiorców oraz autorów. Redakcja ma świadomość, że czasopismo zawdzięcza dziesięcioletnie istnienie współpracy wielu autorów, którzy przekazywali nam wyniki swych badań, nie oczekując honorariów, bo na ich płacenie ani Komisji Prasoznawczej, ani Redakcji nie stać. Z ogromną satysfakcją stwierdzić przychodzi, że wokół Komisji Prasoznawczej i jej czasopisma udało się skupić liczne grono uznanych badaczy oraz utalentowanych młodych autorów, których publikacje na łamach periodyku wcześniej stawały się przedmiotem dyskusji na otwartych, naukowych zebraniach Komisji Prasoznawczej. Dodać wypadnie, że przygotowanie artykułów do druku, ich recenzowanie odbywa się również nieodpłatnie, co nie zawsze ułatwia utrzymanie stałego terminu edycji przygotowanych zeszytów. Znacznie trudniej przychodzi Redakcji ze względu na trudności finansowe realizacja postulatów stałych przeglądów i recenzowania ukazujących się bieżących wydawnictw z dziedziny historii prasy, czyli — inaczej mówiąc — postulat aktualności działu recenzyjnego, a do Redakcji nie napływają zbyt często bezpłatne egzemplarze od wydawnictw.

Zmieniła się też sytuacja na rynku prasowym. Przychodzi Redakcji współzawodniczyć z czasopismami medioznawców, które pojawiły się ostatnio. W licznych ośrodkach akademickich prowadzone są kierunki studiów z zakresu dziennikarstwa i komunikacji społecznej, rozwijają się badania w dziedzinie medioznawstwa, zakładane są czasopisma specjalistyczne. Zauważmy, że do niedawna obok siebie funkcjonowały najdłużej ukazujące się „Zeszyty Prasoznawcze” świetnie redagowane przez zespół Ośrodka Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego, pod kierunkiem prof. dra hab. Walerego Pisarka oraz warszawski kwartalnik — „Studia Medioznawcze”, wydawane przez Instytut Dziennikarstwa UW pod redakcją prof. Marka Jabłonowskiego i Rady Redakcji, kierowanej przez prof. dra hab. Janusza Adamowskiego. Od 2005 roku zaczęło się ukazywać czasopismo Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego „Media — Kultura — Komunikacja Społeczna”, redagowane przez prof. dra hab. Andrzeja Staniszewskiego. Rok później ukazał się periodyk zatytułowany „Media — Kultura — Społeczeństwo”, wydawany przez Wyższą Szkołę Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi, pod redakcją prof. dra hab. Janusza Dunina. W 2007 roku pod redakcją prof. dra hab. Tomasza Mielczarka ukazał się „Rocznik Prasoznawczy”, którego wydawcą jest Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Sosnowcu. W tej grupie czasopism znajdują się też serie wydawnicze (nieregularnie wydawane roczniki), takie jak: „W kręgu prasy (przeszłość — terażniejszość — przyszłość)”, wydawane od 2001 roku przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, pod redakcją profesorów Grażyny Gzelli i Jacka Gzelli, czy też ukazujące się od 2000 roku „Prasa Dawna i Współczesna” (zmiana tytułu od 2006 roku na „Media Dawne i Współczesne”), wydawane przez Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, pod redakcją Bogumiły Kosmanowej. Podobnie serie wydawnicze prowadzi od lat Akademia Pedagogiczna w Krakowie oraz dawna Wyższa Szkoła Pedagogiczna — obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach.

Redakcja „Rocznika Historii Prasy Polskiej” przez ostatnie pięć lat usiłowała sprostać wyzwaniom wynikającym z tej sytuacji. W latach 2003–2008 ukazało się kolejnych pięć tomów czasopisma w dziesięciu zeszytach. Łącznie wydrukowano 2872 strony, tj. 179,5 arkuszy drukarskich. Opublikowano 61 rozpraw i artykułów, 63 recenzje, 18 sprac-

Tabela I

Analiza statystyczna zawartości „Rocznika Historii Prasy Polskiej” za lata 2003–2008

Rok	Tom	Numer	Liczba stron	Liczba autorów	Liczba publikacji				Liczba arkuszy		
					artykuły	recenzje	sprawozdania	materiały	nekrologi	wyd.	druk.
2003	VI	1 (11)	286	17	6	9	—	3	2	17,0	18 + wkł.
		2 (12)	388	16	9	4	2	2	1	20,0	24,25
2004	VII	1 (13)	248	16	6	9	—	2	1	13,0	15,50
		2 (14)	308	10	6	4	2	2	—	15,0	19,25
2005	VIII	1 (15)	248	18	7	9	2	1	1	14,0	15,50
		2 (16)	228	10	4	3	2	2	—	12,0	14,25
2006	IX	1 (17)	296	12	5	7	—	2	2	18,0	18,50
		2 (18)	254	14	6	4	4	2	—	13,5	16,00
2007	X	1 (19)	252	14	6	8	1	1	—	13,5	15,75
		2 (20)	364	15	6	6	3	2	1	20,0	22,75
Łącznie	5	10	2872 średnio 287	142	61	63	16	19	8	164,0 średnio 16,0	179,50 średnio 17,95

wozdań, 19 tekstów w dziale „Materiały i miscellanea”, 8 nekrologów. Autorzy wywodzili się ze szkół wyższych Krakowa, Kielc, Katowic, Gdańska, Rzeszowa, Wrocławia, Torunia, Bydgoszczy, Opola, Poznania. Nadal najwięcej uwagi poświęcono prasie dwudziestolecia międzywojennego (19 artykułów, 10 recenzji); kolejne miejsce zajęły publikacje dotyczące polskiej prasy w okresie zaborów (zabór austriacki — 8 artykułów, rosyjski — 5, pruski — 4). Zwiększyła się w stosunku do pierwszego pięciolecia ilość artykułów dotyczących prasy po 1989 roku (10), pojawiły się publikacje dotyczące prasy emigracyjnej (5 artykułów, 6 recenzji), zmalało zainteresowanie prasą lat 1939–1945 (6 artykułów, 2 recenzje) oraz prasą w okresie PRL (6 artykułów).

W niniejszym tomie zamieszczone zostały rozprawy dotyczące tematów dotąd nieporuszonych w pracach historycznoprasowych, względnie tylko wzmiankowanych. Dwie traktują o prasie dwudziestolecia międzywojennego: J. Jarowiecki pisze o czasopiśmie społeczno-kulturalnych i literackich we Lwowie, a Wojciech Dutka poświęca uwagę typologii prasy parafialnej Kościoła Rzymskokatolickiego. Nieznane dotąd problemy Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia w Wielkiej Brytanii opisuje Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, opierając się na treści „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza”, ukazującego się w Wielkiej Brytanii w latach 1946–1960. Natomiast Krzysztof Woźniakowski zajął się początkami uchodźczej prasy polskiej na Węgrzech we wrześniu i październiku 1939 roku. Problemy rozwoju prasy w Polsce po 1945 roku stały się przedmiotem zainteresowania Wandy Matras, która pisze o pierwszej damie „Przekroju” — Janinie Ipohorskiej. Czytelnikom polecamy dwa teksty: pierwszy — Tomasz Mielczarka piszącego o czasopiśmie społeczno-kulturalnych lat osiemdziesiątych, drugi — Wiesława Sonczyka, który przypomina o dyskusjach wokół mediów podczas Okrągłego Stołu, relacjonowanych na łamach „Tygodnika Powszechnego”. Problem dystrybucji i usług medialnych po zmianach ustrojowych (po 1989 roku) analizuje Ryszard Żabiński.

Zróznicowana jest tematyka artykułów zamieszczonych w dziale „Materiały i miscellanea”. Krzysztof Walczak omawia nieznane źródło prasowe do dziejów Kalisza podczas I wojny światowej: „Zeitung des Landsturm-Infanterie-Bataillons Zittau”, zaś Helena Gruszecka zajmuje się naukowymi czasopismami regionalnymi: „Kronika Powiatu Zamojskiego” i „Tekę Zamojską”. Lidia Ippold przedstawia wyniki badań czytelniczych przeprowadzonych w 2004 roku. Nadto w tomie znajduje się

*Bibliografia zawartości „Rocznika Historii Prasy Polskiej” (2003–2007)*⁴, opracowana przez Urszulę Lisowską, recenzje i kronika.

Dziesięć lat istnienia „Rocznika Historii Prasy Polskiej” zawdzięczamy w znacznym stopniu sponsorom, którzy z ogromną życzliwością sfinansowali dotychczasowe przedsięwzięcia. Jako redaktor czasopisma, a także jako przewodniczący Komisji Prasoznawczej PAN Oddziału w Krakowie, wyrażam podziękowania Komitetowi Badań Naukowych, Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz sponsorom z Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Akademii Świętokrzyskiej, Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach, z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Śląskiego, którzy początkowo nas wspierali, oraz Wyższej Szkole Zarządzania „Edukacja” z Wrocławia. Słowa podziękowania kieruję do Redakcji Wydawnictwa Oddziału Polskiej Akademii Nauk, która od początku ukazywania się pisma towarzyszy edytorskim poczynaniom Komisji Prasoznawczej, zyskując uznanie za przygotowanie do druku poszczególnych tomów.

Jerzy Jarowiecki

---

⁴ Pierwsza część wydana została w 2003 roku w postaci dodatku do RHPP t. VI, z. 1, pt. „Rocznik Historii Prasy Polskiej”. *Bibliografia zawartości... Tom I–V (1998–2002)*, oprac. U. Lisowska, W. Kolasa.